

A magánerdő-tulajdonosok társadalmának modernizációja

A XX sz. utolsó évtizedében az emberek életritmusa az erdők területének növekedéséhez képest gyorsabbá vált. A felgyorsult életritmus következtében az erdők iránti érdeklődés Közép- és Kelet-Európában ugyanúgy megváltozott, mint azok tulajdonjoga. A modernizáció értelmében vett városiasodás eredményeként az emberek városokba költöztek, amely folyamattal egyidejűleg a farm jellegű erdőgazdálkodás csökkent és városi erdőgazdálkodók tűntek fel a kisterületű erdőgazdálkodásban. Ezzel párhuzamosan az új tulajdonosok erdővel való kapcsolata megváltozott és számuk növekedésnek indult. Ezen tulajdonosok érdekeinek egységesítése a társadalom igényeihez és ellenszolgáltatásaihoz való igazítás érdekében egyaránt történhet társaságokba való tömörülésükkel, ahol a részvényesek könnyen teremthetnek velük kapcsolatot, és egyéb társadalmi kompenzációs formákkal. Vajon mik a perspektívák?...és mi a szakértők véleménye?

Az erdőtulajdon születése

Az erdők tulajdonjogában bekövetkezett változások elősegítették az inkohérens helyzetek kialakulását és számuk növekedését, különösképpen az ún. kis területű erdőgazdaságok esetében, amelyek Közép- és Kelet-Európában az újonnan megjelenő magánerdő-tulajdonosokat magában foglaló réteget jelentik. Amikor olyan erdőtulajdonban bekövetkezett változásokat vizsgálunk, mint pl. az erdők privatizációja, fontos szem előtt tartani, hogy a folyamat egésze több, mint egyszerűen a tulajdonjog átruházása: a célkitűzés az erdőgazdálkodás minőségének javítása kell legyen. A célkitűzések megvalósítása érdekében figyelembe vehetők a társadalom – a tulajdonosok és az általában vett „fogyasztók” egyaránt – erdővel kapcsolatos strukturális változásai. Még napjainkban is, az ilyen, tulajdonlással kapcsolatos változások eredményei ambivalensnek tekinthetők. Közép- és Kelet-Európában az erdők tulajdonjogának visszaállítása (az államosított erdők előző tulajdonosainak való visszajuttatása) gyakran az erdők elhanyagolását és túlzott mértékű

kitermelését eredményezte. Ez a folyamat, amelynek okai a kedvezőtlen szabályozásokban és az igazgatási ösztönzők hiányában rejlenek, rendkívül szétaprózott és limitált továbbfejlesztett erdőgazdálkodási potenciállal rendelkező tulajdonlást eredményezett (Siry, 2003).

A társadalom egészének vagy egy részének – úgy mint az erdőtulajdonosok – szerkezeti elemzése az objektív jellemzők tradicionális megértésén alapszik. Ezeket a jellemzőket leggyakrabban a vertikális szerkezetbe – rétegekbe és osztályokba – való szerveződés jeleníti meg. Ne felejtjük azonban el, hogy a társadalom szerkezete jelenleg is mozgásban és változásban van. A szociális szerkezetek ábrázolása tehát többé nem lehetséges a szociális feltételrendszerekről alkotott statikus kép alapján. Így a társadalmi szerkezet karakterizálására egy új megközelítés alakult ki. A különféle elméletek összefoglalása Hradil, 2001 és Schäfers, 1998 munkáiban, vagy – az erdőgazdálkodással kapcsolatosan – Schanz 1999 művében lelhető fel.

Modernizáció Nyugat-Európában

Amennyiben követjük a modernizációs elméletek támogatóit, Közép- és Nyugat-Európa társadalmának mélyen gyökerező átalakulási folyamata világosan (legalábbis ex post) kivehetővé válik. A társadalom alapintézményei által stabilizált innováció és reformok tükrében egyértelműen észrevehető a széles körű erőfeszítések. A változás a szervezeti rendszer szociális intézményeinek átalakulásában, valamint olyan jelenségekben mérhető, mint pl. a bürokrácia térhódítása, az urbanizáció, a demokrácia erősödése és a szociális mobilitás (Zapf, 1994; Zijderveld, 1998 and Schäfers, 1998). Az alábbi folyamatokat, mint Németország és egyéb összehasonlítható közép-európai országok társadalmi változásának domináns fejlődési trendjeit tartják számon (Ziegenspeck et al, 2004):

- Az életkörülmények racionalizációja és a tudomány eredményeinek széles körű alkalmazása.
- Az életszínvonal és az adott szociális lehetőségek növekedése.
- A nehéz fizikai munka kiváltása

műszaki megoldásokkal és automatizálással.

– A munka- és élőhely, vagy még inkább a munka világának és a szabadidőnek a különválasztása.

– A trendek elmozdulása a városban való letelepedés és a városi életforma, valamint a kapcsolódó életstílus individualizációja irányába.

A fenti a trendeket a társadalmi szerkezet modernizációjának fogalma foglalja össze. A modernizációt azonban nem mint egy teljességgel lineáris, kizárólag pozitív és nemzetközi szempontból homogén fejlődési folyamatot kell szemlélni. Mivel a társadalmi változás folyamatosan megy végbe különböző időbeni és földrajzi dinamikával, a bemutatott fejlődési tendenciák különböző fejlődési szinteken jelennek meg nemzeti és regionális kontextusban. Következésképpen az, hogy egy társadalom lassú vagy gyors változáson megy keresztül, nem mindig egyértelmű. Ez különösképpen érvényes abban az esetben, amikor a társadalom egyes részei különböző fejlődési sebességet mutatnak. Ennek értelmében tehát megkülönböztethetünk olyan jelenségeket, amelyek – Pinder (1949) szavaival élve – 'a nem-szimultán szimultaneitásai'.

A városi életstílus elterjedése

A szociális szerkezet modernizációjával elsősorban a városi életmód, a letelepedési módok és a kapcsolódó viselkedésformák elterjedése áll szoros kölcsönhatásban. A városok és a városi kultúra mindig is táptalajt jelentett a szociális változások és az innovatív folyamatok számára. Mégis, az ezen folyamatok által befolyásolt városok egyidejűleg a legerősebbeknek társadalmi területi szerveződéseknek tekinthetők. A korunkat szinte minden területen átító információs technológia és a hozzá szorosan kapcsolódó audio-vizuális média a városi létnek, mint az élet egy modern formájának mindenütt jelenlétét eredményezi (Ziegenspeck et al, 2004). Mindazonáltal, még mindig léteznek észrevehető különbségek a városi és a vidéki területek között a népsűrűség, a települések és a megközelíthetőség tekintetében. A városi népesség a várost meghagyta mint fizikai ma-

got, ahonnan folyamatosan terjeszkedik. A szociális változások a társadalom minden tagját érintik, bár mindannyiukat más módon. Ezért nem lehet továbbra is azt feltételezni, hogy ugyanazon régió lakosai hasonló érzékenységet mutatnak.

A farmjellegű erdőgazdálkodás csökkenése

A folyamatos életmódbeli változások egyaránt tükrözik a mezőgazdaság eltűnését és az új szakterületek irányába történő generációs váltást. Csak néhány „régí” magánerdő-tulajdonos okai és viselkedése vezethető vissza a klasszikus (farm) gazdálkodói osztály magatartására. Amikor egy gazdaság művelése megszűnik, az erdő általában a család tulajdonában marad. Az új tulajdonosoknak szembe kell nézniük az olyan teljesen különböző körülményekkel, mint pl. a hely és a szociális környezet változása. Ugyanakkor, mindkét változást az átörökölt szabályokhoz és értékkelvárásokhoz való nyilvánvaló igazodás kíséri. Az érdekek és igények nem csak a személyes területeken alakulnak át, hanem az erdő tulajdonjogával kapcsolatosan is: különösképpen az erdőtulajdon „új” típusú erdőtulajdonosokkal kapcsolatos, erdőgazdasági vonatkozásainak értelmezése válik egyre tágabbá (Volz – Bieling, 1998). A kis méretű magánerdők nagy része az ún. „erdei hulladéklerakó” (Volz, 2001) jellemzőit hordozza, amelynek oka, hogy a soron következő generáció mentálisan, technikailag és térben egyaránt eltávolodott a birtoklásától. Ezzel ellentétben azt is kimutatták, hogy az erdőtulajdonosok egyre nagyobb hányada ismeri fel erdőjének hobbi és szabadidős aspektusait (Judmann, 1998).

Az erdőgazdálkodó közösség életmódja a gazdálkodási területen belül mindenekelőtt az alábbi szerkezetekkel karakterizálható (Ziegenspeck et al, 2004):

- Kiemelkedő igény az önellátásra.
- Nagymértékű környezettudatosság.
- A bevétel hatékony felhasználása iránti igény.
- Mind elterjedtebb individualista életmód.
- A kulturális racionalitás nagy jelentősége.
- Nagyfokú kötődés az otthoni jelenléthez.
- A teljes idejű gazdálkodási irányultság preferenciája.
- A függetlenség elfogadásának szükségessége együtt az autonómia iránti igény karakterisztikus megjelenésével.

Ennek az életstílusnak a fő struktúrája, mint a függetlenség iránti nagyfokú vágy és szükségesség, valamint az önellátás iránti erős törekvés definiálható.

A változások hatása a társadalmi szervezetre

Az elképzelés, miszerint a társadalmi változások fontos magyarázattal szolgálhatnak az erdőtulajdonosok szociális szerkezetére és annak változásaira, már régen kialakult az erdőpolitikai kutatás területén. Mindenekelőtt a viselkedési és hozzáállásbeli struktúrák jelentősen befolyásolják az erdőtulajdonosok erdőművelési gyakorlatát és az erdőgazdálkodásnak a vidéki területek fejlődésében betöltött szerepét. Az eddig kutatások mindenekelőtt megfigyelték az erdőtulajdonosok rétegében bekövetkezett váltást a gazdálkodói életstílusról egy „nem-gazdálkodói” életformára és utalnak az összehasonlításra a gazdálkodók és a nem-gazdálkodók között. Az erdőtulajdonosokkal kapcsolatosan empirikus úton végzett kutatások eredményeinek összehasonlítása alapján a szerzők kimutatták, hogy az erdőtulajdonosok egyoldalú, csupán szakmai orientációjú meghatározása nem jár kielégítő eredménnyel.

Együttműködés a magánerdő-tulajdonosok között, mint potenciális kiút

Az újonnan kialakult kis területű erdőtulajdonos-társadalom részletekben, személyenként való kezelése lehetetlen. Elérésük egyik módja együttműködési szövetségeiken lehetséges. Ezek a szövetségek országonként változnak, de határozott becsléseket résztvevőik és tulajdonosaik számát illetően több okból kifolyólag nehéz végezni. Először is, az együttműködés fajtája jelentősen különbözhet az egyes országokban. Pl. néhány szervezet önkormányzatokat, egyházakat vagy egyéb, nagy létszámú szervezeteket is tömörít (egy tagként). Ezenkívül, a tagság feltételei országonként, vagy szervezetenként is változhatnak. Fenti okokból kifolyólag csak a legnagyobb léptékű trendeket és témákat szükséges megvitatni és célszerű elkerülni az egyénre szabott konklúziókat és hatásokat.

Számos magánerdő-tulajdonos vesz részt valamilyen együttműködési társulásban. Például 19 különböző országban (Ausztrália, Ausztria, Belgium, Kanada, Finnország, Svédország, Dánia, Németország, Franciaország, Japán, Dél-Korea, Svájc, Hollandia, Egyesült Királyság, Írország, Új-Zéland, Norvégia, Litvánia, Szlo-

venia) több mint 3,6 millió (becsült érték) társulás létezik, amely tulajdonok összesített területét 28,3 millió ha-ra becsülik (Kittredge, 2004). Mivel a területtel és tagsággal kapcsolatos becslések az országonkénti becslésekből erednek, javasolt ezeket óvatosan kezelni. Mindazonáltal a társulások nagy száma azt mutatja, hogy az ilyen csoportosulások fontosságát egyre inkább elismert.

Magánerdő-tulajdonosok milliói vesznek részt a többi mérsékelt övi, gazdaságilag fejlett országban is valamilyen együttműködésben. Ezekre az együttműködő erdőtulajdonosokra az alábbiak jellemzők (Kittredge, 2004):

– Az együttműködés nem csak az információ és az oktatás területére korlátozódik.

– Az együttműködési tevékenységek több millió m³ piacra kerülő faipari termék előállítását eredményezik.

– A tulajdonosok nem létfenntartási okokból motiváltak a részvételre.

Az együttműködési szervezetek országonként jelentősen váltakoznak. Az együttműködések szervezeti célkitűzései, szerkezetei, méretei és típusai az alábbi csoportokba sorolható.

Információs együttműködés (Information Cooperation, IC)

Az erdőtulajdonos tagok megosztják egymással az információt, a technikákat, a tapasztalatot és tanácsokat, de általában egymástól függetlenül művelik területeiket. Ezek a szervezetek jellemzően strukturált oktatási lehetőségeket biztosítanak, terepgyakorlatokat szerveznek, hírleveleket és fapiaci jelentéseket adnak ki, technikai tanácsadást végeznek és a magánerdő-tulajdonosok érdekeinek képviselőit látják el a tágabb értelemben vett politikai porondon, regionális, nemzeti vagy akár nemzetközi szinten (pl. az Európai Közösségen belül). Ez az együttműködés szinte minden országban fellelhető.

Eszközök terén való együttműködés (Equipment Cooperation, EC)

A tagok megosztják a begyűjtéshez szükséges eszközöket és gépeket, az útépitést és az elérhetőséget, de a területüket egymástól függetlenül művelik. Ezen együttműködés fellelhető Finnországban, Szlovéniában, valamint a kanadai Quebec, Új-Brunswick és Nova Scotia tartományokban. Bár az eszközök megosztásának következtében esetlegesen történhet erőfeszítés a művelés területén való együttműködésre, az EC célja elsősorban mégsem ez.

Pénzügyi együttműködés (Financial Cooperation, FC)

A tagok elsősorban a fatermékek kollektív értékesítésén keresztül szerveződnek egy előnyösebb piaci pozíció megszerzése érdekében. Ez a modell különösképpen a skandináv országokban elterjedt, ahol tulajdonosok ezreit tömörítő nagy szervezetek alakítják ki a gömbfaárakat az ipari vásárlókkal. Ez a modell szintén fellelhető Japánban, Dél-Koreában, a kelet-kanadai tartományokban, Németországban és Ausztriában. Az FC szervezetek hiányában az egyéni tulajdonosok kénytelenek lennének elfogadni a nagyvállalati vevők által a gömbfáért szabott árat.

Gazdálkodási együttműködés (Management Cooperation, MC)

Az erdőtulajdonosok mind területi, mind időbeni szinten közösen gazdálkodnak, integrált menedzsment-döntéseket hoznak és az őket körbevevő természeti, kulturális és gazdasági erőforrások kontextusában alkalmazzák azokat. Ez a szintű aktivitás egyenértékűnek tekinthető egy ökoszisztéma-alapú menedzsment megközelítéssel (Rickenbach et al., 1998.; Leak et al., 1997).

Ottitsch (2001) két ajánlást fogalmazott meg az erdőgazdálkodás közös formáinak elősegítésére:

‘Kihaszni a egyéni profitra irányuló törekvést a közjó érdekében’. Úgy tűnik, hogy az emberek kevésbé hajlandóak szociális érzékenységből, vagy csoportnyomásra cselekedni. Így aztán fontosnak tűnik annak kimutatása az erdőtulajdonosok számára, hogy hogyan tehetnek szert az együttműködés által személyes előnyökre. Az ökoszisztéma egészségének vagy a közösség stabilitásának hosszú távú előnyei nem biztos, hogy annyira fontosak számukra, mint a növekvő bevétel, a továbbfejlesztett rekreációs előnyök, vagy egyéb kézzelfogható eredmények.

Önkéntes és jótékonyági szolgáltatások kialakítása megfelelő hivatalos elismeréssel. Az együttműködés ezen eredményei, amelyek nem feltétlenül jelentenek finansiális nyereséget, jelentősek a társadalom számára (pl. vadvilág habitat, biodiverzitással kapcsolatos előnyök, vízminőség). A magánerdő-tulajdonosok önzetlen viselkedése iránti bizonyos fokú hála vagy elismerés ösztönözheti az erdőtulajdonosokat, vagy akár együttműködést válthat ki részükről.

Az erdővel és tulajdonosával szemben elvárás a rurális területek fejlődéséhez való hozzájárulás. Különböző politikai szinteken számos politikai program támaszkodik ezekre a közreműködésekre, illetőleg próbálja támogatni őket. A faellátás, a tájkép esztétikai élménye mint a turizmus egyik alapja és a lakosok életminőségének bevételén és rekreációs területek kialakításán keresztül történő biztosítása mind bizonyítékok a magas szintű elvárásokra (Koch–Rasmussen, 1998). Mind ezen értékeket könnyebb áruba bocsátani, ha a fent tárgyaltakhoz hasonló intézményi szervezetek felelősek az erdőtulajdonosok és a társadalom egyéb rétegei közötti kommunikációért.

Az új magánerdő-tulajdonosok életstílusa minden vonatkozásban rendkívül heterogénnek bizonyul, amely egyaránt megjelenik az erdőtulajdonnal kapcsolatos igényeikben és céljaikban. Az új, gyakran „városinak” aposztrofált erdőtulajdonosok (bár a „városi” kifejezés csak a modernizáció és az urbanizáció folyamatát hivatott kifejezni, nem pedig a térbeli kötődést a városhoz) a társadalom (szinte) minden szektorában fellelhetők, így nem besorolásuk egy bizonyos osztályba nem lehetséges. (Schraml–Hårdter, 2002).

Fapellet konjunktúra Rotterdamban

A hollandiai kőolajfinomítók fokozatosan térnek át a szénhidrogén tüzelésről az EU-s elvárásoknak megfelelő környezetkímélő fűtőanyagra.

Az új fűtőanyag a Kanada erdeiből származó fapellet. Az árut Halifax kikötőjében rakják be 30 ezer tonnát szállító hatalmas uszályokba és két hét múlva rakják ki Rotterdamban. Itt három hasonló tonnkapacitású silóban tárolják, illetve innen kerül a felhasználókhhoz. A munkákat folyamatosan hatnapos munkaidőben 250 fő végzi. A cikk említést tesz még a Dél-afrikai Köztársaságból érkező pelletszállítmányról is, innen havonta ötezer tonna érkezik.

A témával kapcsolatosan önkéntelenül felmerül a kérdés, miért szükséges távoli földrészekről vásárolni fűtőanyagot, amikor a svéd- és finnországi szállítás aránytalanul kedvezőbb. Erre magyarázatul szolgálhat, hogy az említett országok igen jelentős fafeldolgozó iparral rendelkeznek

(fűrészáru, agglomerált lapok, papír, cellulóz). A kitermelt faanyag magas hozzáadott értékkel döntően exportpiacokra kerül. A tisztítási faanyag és a vágástéri hulladék pedig a hőerőművekben hasznosul. A TIMBERJACK erre a célra fejlesztette ki a vágástéren működő gallykötegelő gépét, amelyik a skandináv országok után már Kelet-Európa fenyőállományaiiban is terjedőben van.

Az előzőekből az a következtetés vonható le, hogy a CO₂ kibocsátással kapcsolatos nemzetközi megállapodások fokozatosan érvényre jutnak, illetve a tűzifa szerepe a jövőben folyamatosan emelkedik.

Kívánatos ezért az erdészeti politika részéről felkarolni az energiaerdők telepítésének ügyét, a hazai erdőket az erdőégetéstől féltő „zöldek” vagy az energia-fűben gondolkodó agrár vélemények ellenében.

Ref.: **Dr. Erdős László**
(Bioenergy, 2004.4. Stockholm)

„Rámdült a fa, megbóttam; Így még sose jártam.”

(Székely sírfelirat)

Szaklapunk több évtizeddel ezelőtt felhívta a figyelmet a kiöregedett, kidőléssel fenyegető, gondozatlan fákra, amelyek belterületen, utak mentén fenyegetik mindannyiunk épségét. Próbálták felébreszteni a fák gazdáinak, nemkülönben a hatóságoknak a felelősségérzetét. A „felébresztés” nem járt sikerrel, az intelmek nem hullottak termékeny talajra. Annál inkább hullottak a letörött faágak, immár halálos baleseteket is okozva. Minden földtulajdonosnak, önkormányzatnak felelősséget kell éreznie a területén álló fák egészségi állapotáért. A baleset nem véletlen sorscsapás. Tudvalévő, hogy a szabadon álló fák vastag oldalágakat növesztenek. Ezek szilárdsága, teherbírása nincs arányban a saját súlyukkal, különösen nem bírják a rájuk rakódó hó, zúzmarra, ónos eső súlyát. Megfelelő nyesséssel meg lehet akadályozni az aránytalanul nagy fakorona kialakulását, a korhadt ágak letörését. A kiöregedett fákat pedig – sajnos – ki kell vágni, és újakkal helyettesíteni.

Reményfy László
(NÉPSZABADSÁG)